

**IK
JAN
CREMER**

2014
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

'...faire de la prose sans le savoir.'

MOLIÈRE

'Wat is een held?

Iemand die straffeloos onvoorzichtig is geweest.'

W.F. HERMANS

'...a levelling, rancurous, rational sort of mind that never looked out of the eye of a saint or out of drunkards eye...'

WILLIAM BLAKE

Voor Jan Cremer & Jayne Mansfield

Situaties en personen, in mijn boek beschreven, komen uitsluitend voort uit mijn verbeelding. J.C.

**IENE
MIENE
MUTTE**

I

Ik werd geboren aan de vooravond van de tweede wereldoorlog. Die nacht mistte het. Er woei een gure wind, de straten waren leeg en Mamuszka haastte zich naar het ziekenhuis, onder haar arm een bundeltje inderhaast bij elkaar geraapte kleren. Het was een grote, roetzwarte fabrieksstad aan de Duitse grens waar ik ter wereld kwam. Er waren twee Duitse zusters bij de bevalling aanwezig en ik zou Adolf heten (die zelfde dag gaf Hitler een feest ter gelegenheid van zijn verjaardag in de Zwarte Bunker van de Adelaar). M'n moeder vond dat ik János moest heten, maar noemde mij naar mijn vader Jan (mijn vader was er niet, hij was op reis in Turkije en sliep tussen de geiten en Turkse boerinnen). Mijn sterreteken is Ram (ascendant Leeuw) zoals bijvoorbeeld Lenin, Landru, Jayne Mansfield, Chroestsjov en Vincent van Gogh. Stormweer kondigde mijn eerste levensdag aan en Mamuszka ging weer naar huis met onder de andere arm ik. Ons huis was kil en koud en ik werd met de blanke moederborst gevoed.

Een paar dagen later kregen wij een oude manke jood op bezoek, een waarzegger en toekomstvoorspeller en die zei tegen mijn moeder (nadat hij twee bakken koffie gedronken, m'n handen bekeken, m'n aars beroken en twee vingers in de lucht gestoken had): 'Het schepsel dat hier ternederligt werd geboren in goede welstand, om het volk een boodschap te brengen, zijn teken is Vuur, hij is geboren in de Zon, zijn leider is Mars, heersen zal hij en opgroeien tot Iets Groots.' Hij waarschuwde mijn moeder nog wel dat het opgroeien tot Iets Groots in goede banen geleid diende te worden, tekende nog de zodiak met mijn sterren, planeten en huizen en verdween na mij met een brandende sigaar onder de voetzool van mijn linkerbeen bevrijd te hebben van de duivels en ongunstige aspecten in de horoscoop.

Houtvuur verwarmde mij en korte tijd later (wat een vunjige streek) trok de vijand (de mof) het vaderland binnen, zonder waarschuwing of oorlogsverklaring, verraste onze mobiele

strijdmacht en de generaals die in hun nest lagen te naaien of te pitten, en gooide alles plat. Bommenwerpers gierden over en joegen bommen in het zachte vlees. De moffen kwamen en stalen onze fietsen. En alles ging op de bon. De mensen aten brandnetels en bloembollen en stookten koeiekeutels en paardestront in de kachel. Elektriciteit werd vervangen door carbid, aardappels werden in de schil gegeten, porselein knalde kapot in bombardementen, de boeren hadden vreten genoeg, de buren zaten in Drenthe op de hei, de moffen zongen Erika en in beide kampen zong men Lili Marlene, de Amerikanen vielen als mussen van het Normandische dak, de Nederlandse vloot werd in de zeebodem gestampt, onze grammofoonplaten vielen kapot, brandbommen vielen bij de fietsenmaker in huis, op het ziekenhuis werden grote rooie kruisen geschilderd, kolen worden gegapt, moffen worden verzopen, mitrailleurs ratelen (geen Nederlandse), *De Telegraaf* blijft de hele oorlog door uitkomen, in de katholieke kerken wordt gebeden om de Russen te laten komen, zes miljoen joden worden vermoord (waaronder Anne Frank) en vele joden vluchten naar Amerika, één derde van de vrouwelijke bevolking naait met de bezetter, de koningin zit in Engeland, prins Bernhard probeert met een mitrailleur vanuit zijn paleistuin vijandelijke vliegtuigen neer te halen, arbeiders worden naar Duitsland gedeporteerd, luchtalarms en sirenes jagen de mensen in portieken en schuilkelders, de dappere burgers luisteren naar radio-Oranje, verborgen onder trap of vloerkleed, de helft van de Nederlanders is fout, de andere helft van de Nederlanders is niet fout, Engelse spionnen worden boven Nederlands gebied gedropt en meteen ingeblikt, kinderen likken de soepketels bij de gaarkeukens leeg, wie met de mof neukt krijgt een blikje Eisbein, onze hond wordt vermist en we vinden dagen later afgekloven botten bij de slager, zes joodse mannen zitten bij ons op de zolder in de schuur (na de oorlog vinden wij een schoendoos met gele sterren), het verzet steekt de kop op en ik leer poepen op 'n potje.

De stad waar ik geboren werd bestaat uit fabrieken, boeren en rook. Overdag was het in de straten doodstil, iedereen werkte in de fabrieken, alleen wat vrouwen liepen over straat en het was er altijd rotweer. Mijn moeder voelde zich eenzaam en verlaten toen mijn vader maandenlang wegbleef, onrustig zwervend, en omdat zij geen woord Nederlands sprak vertrok zij, toen zij mij naar haar vagina voelde zakken, om bij een Russische schoolvriendin te bevallen. De man van haar vriendin ging pleite en de vriendin zelf vluchtte hals over kop naar Boedapest. Mijn moeder bleef alleen achter omdat ik eerdaags moest komen. Zij stuurde een kaartje poste-restante naar mijn vader in Istanboel, maar die schreef haar terug dat ze weer naar de Hoofdstad moest gaan omdat hij niet in een tefusstadje wilde wonen. Toch werd ik er geboren. Ik woonde er gelukkig maar enkele jaren. Mijn moeders familie, een oud adelijk geslacht Magyaren van Russische afkomst, schreef herhaaldelijk naar mijn moeder om direct weer terug te komen, mij mee te nemen en mijn vader en Nederland dood te laten vallen. Maar ze weifelde, hield van mijn vader, en toen ze wél terug wilde, waren de grenzen gesloten, en was zij gedoemd een groot deel van haar nog jonge leven te slijten in een kaal, koud, rottig kikkerlandje waarvan zij zelfs niet eens de taal sprak.

Af en toe 's nachts schieten flarden van mijn jeugd door de duisternis. Dan zie ik weer Fabrieksstad met zijn brave wantrouwige bewoners, de harde werkers, de stinkende boeren, de loerende burgers, de vinnige wijven en de stiekeme kindertjes met de snottebellen. En de taal! Als ik die mummelende, wantrouwige, boerse, platte, onuitgesproken klinkende taal hoor, ruik ik weer de mest, de kippen, de koeiestront, de melkfabrieken, en de vlagen roetige rook uit de tientallen gigantische fabriekspijpen. Ik en mijn moeder woonden er enkele jaren tijdens de oorlog. Van mijn vader weet ik niet meer dan dat het een onbevreesde en onvervaarde avonturier was, oorlogscorrespondent en ontdekkingsreiziger. Hij was een van de eersten

die Egypte, Klein-Azië, Perzië, Soudan-Française, de Balkan, de steppen, woestijnen en poesta's in trok, te voet, per fiets of per trein en daar dan maandenlang tussen de autochtone bevolking leefde, er boeken over schreef (die nooit zijn uitgegeven omdat na de oorlog alle grenzen zijn veranderd) en te gast is geweest bij sjeiks, koningen en premiers op de halve wereldbol.

Hij was Boogschutter, bijna twee meter groot en twee keer getrouwd geweest. Mijn moeder heeft hij meegenomen van een reisje naar de Balkan, zij werd zijn derde vrouw. Hij bleef drie maanden lang weg zonder iets van zich te laten horen. Hij deed de boodschappen omdat mijn moeder de taal niet sprak, en dan kreeg ze tien weken later een kaartje uit Albanië met de beste wensen, en dat ie gauw weer terug kwam. Het enige wat Senior naliet was een grote zeemanskist vol met foto's uit alle delen van de wereld. Later mocht ik op zondagen als ik thuis was, na eerst m'n handen te hebben gewassen, de hele middag naar de foto's en platen uit de kist kijken; mijn moeder luisterde dan naar het belcantoprogramma. Hij was een van de eerste niet-Spaanse stierenvechters. In de kist lagen tientallen met de hand gekleurde foto's van torero's, aan hem opgedragen. Van hem persoonlijk bestaan er twee foto's: op de ene zit hij met een groepje naakte negers in de top van een kokospalm met een hakmes te zwaaien naar de fotograaf. De foto is zeer klein en bovendien nog tegen de zon in genomen, dus niet erg duidelijk. De tweede mocht ik vroeger nooit zien, later enkele tellen en tot slot heb ik hem gepikt. Daar staat hij tussen een groepje naakte negerinnen, vrolijk lachend met een brede grijns en zijn armen amicaal om de naakte vrouwen. Als een reus staat hij daar, en wat een grote tepels hebben die wijven. Zijn devies was: 'liever honderd gulden schuld dan vijf minuten verdriet,' (hij is dan ook met tienduizend piek schuld gestorven) en verder weet ik dat hij voor niemand uit de weg ging, altijd een grote bek had, direct met zijn vuisten klaar stond, niemand boven zich duldde, mijn moeder sloeg en mij een keer wilde wurgen, toen ik nog een baby was en huilde. De

buurt moest mij ontzetten (in 'n deken wilde hij me smoren, de schoft, vertelde mijn moeder) en dat was voor hem weer 'n reden om enkele maanden op pad te gaan.

Toen ik twee was kwam een verpleegster uit het ziekenhuis mijn moeder halen omdat mijn vader aan het sterven was (hij lag er al een week, was neergestoken bij een vechtpartij met een paar boeren in zijn stamkroeg, maar wilde niemand zien). M'n moeder had hem willen bezoeken maar werd niet toegelaten. Zij hoorde in het ziekenhuis hoe mijn vader daar de beest uithing: doktoren trapte hij van zich weg, zusters sloeg hij de dienbladen met soep uit de handen, hij wilde alleen bediend worden door een jong Duits zusterdje (het moet een schoonheidje geweest zijn, dus had hij groot gelijk). Toen mijn moeder met de zuster meeding en in zijn kamer aankwam lag hij te ijlen en kwam om de paar minuten even bij. Door het gebrek aan medicamenten, nog enkele verwaarloosde tropische ziekten en alles bij mekaar ging hij nog geen uur later de pijp uit, zonder met mijn moeder gesproken te hebben. Hij verdomde het te accepteren dat ie dood moest. Toen een zuster mijn moeder zijn kleren en bezittingen mee wilde geven, hij lag in katzwijn, richtte hij zich opeens op en begon als een bezetene de zuster en mijn moeder uit te schelden. Verplegers moesten er aan te pas komen om de stervende in het bed te houden. Toen een priester (het was een katholiek hospitaal) hem alsnog de Heilige Olie wilde toedienen, schold hij de man uit voor rotzak en kelerelijer en vroeg of ie maar op wilde sodemieteren met z'n rotzooi. Hij ging niet kapot, en dat zouden ze dan nog wel 's zien en als bewijs greep hij de priester stevig bij zijn toog en kwakte hem met één armzwaai door de ziekenkamer.

Buiten voor de deur stond een gewapende Duitse soldaat en eentje van de Sicherheitsdienst. Ze wilden hem ook ergens voor te pakken nemen maar mochten niet met hem spreken op doktersadvies. Wel kregen we thuis vaak van die moffen die dan opeens in de manuscripten van hem moesten kijken en zijn foto's in beslag namen (die hebben we ook nooit meer

terug gezien). Hij ging dood als typisch voorbeeld van het aloude ras Vrijheid Blijheid.

3

Op een avond was er weer luchtalarm. Het gierde over de slapende stad. Loeiende sirenes en brandende vliegtuigen bepaalden de atmosfeer. Mamuszka pakte mij en gauw wat kleren en we stoven de tuin in, om naar de schuilkelders te gaan. Muren en heggen moesten we overklimmen om in de kelders van het hospitaal te komen. Angstwekkend gehuil over de stad en een rode vuurgloed verlichtte de horizon. We renden als gekken, ik had het koud, tot m'n moeder struikelde en in 'n doornstruik viel. Ik zag ontelbare mensen klimmen, rennen en klauteren, steeds weer die gierende bommen om en over ons heen en het langaanhoudende gefluit van de projectielen. Ik zag een paar burens en probeerde ze tegen te houden maar niemand wilde ons helpen. Iedereen rende door en zorgde voor z'n eigen hachje. En ik zag mijn moeder in de metershoge doornstruik worstelen om overeind te komen. Wanhopig begon ik te huilen (ik was net drie jaar) en klampte een man aan (op zwarte sokken, herinner ik me nog), die mijn moeder uit de struiken hielp, mij op z'n arm nam en mijn moeder ondersteunde tot aan de poorten van de schuilkelders. Ze was half bewusteloos en bloedde uit haar gezicht en handen. Ze probeerde tegen me te glimlachen om me zodoende op m'n gemak te stellen en zei: 'iet ies nieks, janemaan, gar nieks,' in haar gebroken taaltje, maar ik voelde aan dat ze veel pijn had en begon ook te huilen.

Enkele dagen later, na het bombardement, had ze verschrikkelijk dikke armen, omdat ze met een haakpen de honderden doornen eruit gepeuterd had: we hadden geen geld voor de dokter. Ik was toen gek op mijn moeder en hield veel van haar.

Wanneer 's nachts het geratel en geloei van het luchtalarm kwam, gingen we naar de schuilkelders. Aan de overkant woon-

den aardige mensen (het bleek later dat het enesbejers waren) en daar gingen mijn moeder en ik vaak op visite. Ze hadden 'n dochtertje van mijn leeftijd en soms gingen we samen in bad in een grote teil, terwijl mijn moeder en haar ouders kaartten. In de schuilkelders zag ik ook voor de eerste keer mensen naaien, ik zag een meid liggen in d'r blote billen, er zaten allemaal putjes in haar witte weke vlees en een of andere kerel ging er boven op liggen hossen. Dat was toen we meer dan een dag in de kelders moesten blijven. Het was er stampvol en af en toe kreeg iemand een hysterische aanval en ging liggen huilen en schreeuwen; er kwamen dan 'n paar verplegers of zusters en die kalmeerden de boel. Toen die meid ging liggen neuken werden onmiddellijk alle kinderen met het gezicht naar de muur gekeerd en mensen maakten opmerkingen. Tot een paar oppassers erbij kwamen en de mensen separeerden. We zagen dat wel meer daar en iedere keer als ik aan m'n moeder vroeg wat dat nou voor spelletje was, zei ze dat dat heel erg vies was (en ik vond het ook wel vies, maar nog niet zo vies als peuren in je neus). Er woonden bij ons in de buurt een paar vieze wijven, die moesten op het laatst alleen met z'n allen in het stookhol, omdat ze zich niet netjes konden gedragen, en het was nog wel in een katholiek ziekenhuis. Toen fluisterden toch nog een paar zusters, die almaar door de raampjes van het donkere stookhol naar binnen gluurden, steeds tegen elkaar, maar wat ze zeiden hoorden we niet. Wel werd er vaak hard om gelachen.

4

In de oorlog sliep ik bij Mamuszka in bed. Het was een groot tweepersoonsbed. Als ik er alleen in lag deed ik koppetjeduikel en parachutistje. Naast het bed (of soms onder het kussen) stond een grote moker, een smidshamer. Die had mijn moeder als wapen, gelukkig alleen maar gebruikt om de grote treinkolen mee kapot te hakken. Toen er grote koude heerste en er geen kolen waren, gingen mijn moeder en ik met een kinder-

wagen naar het spoorwegemplacement. Midden in de nacht, als je allang niet meer op straat mocht. In het prikkeldraad zaten grote gaten, want iedereen jatte zo zijn kolen. Ik kroop dan door het prikkeldraad en gaf de grote klompen kool door aan mijn moeder, die ze in de kindervagen legde. Tot we een heleboel hadden en dan gingen we weer naar huis, het was een uur lopen naar dat station. Ook was het zeer gevaarlijk wat wij daar deden want de moffen hadden bewapende wachten met bloedhonden, en helle schijnwerpers draaiden over de grote zwarte massa, maar ik kroop over de kolen en mijn moeder ging zich verstoppen.

Eén keer zijn we aangehouden, het was toen ook pikdonker en steenkoud buiten (als het koud was hoefde je niet bang te zijn voor de moffen want die zaten toch lekker bij de kachel) en we waren alweer op weg terug toen opeens vlak voor ons een lantaarn aanfloopte en iemand mijn moeder ondervroeg. Gelukkig was het een goeie Nederlandse wacht, die ons weer liet gaan. Want als voorbeeld voor de kolendieven hadden de moffen op één nacht vier mannen en 'n vrouw gepakt, ze doodgeschoten en in het prikkeldraad gehangen. Toen zijn we er ook maar niet meer naar toe gegaan.

Thuisgekomen maakten we de kachel aan en die bleef dan eindeloos doorgloeien op de brokken steenkool. In het donker, in de heerlijke warmte zaten wij op de versleten mat. Bij het schamele rossige licht dat uit de asla van de kachel gloeide, aten wij dan de moeilijk verkregen aardappels (twee aardappels ruilen voor een grote brok kool) die we poften in de hete kolenas. Voorzichtig de schilletjes eraf pellen, ze in 'n stukje vet dompen en met wat zout erop smaakte het als de heerlijkste maaltijd. Zo brachten wij de dagen door.

5

Toen er helemaal niets meer te vreten of te versieren was, ging Mamuszka bij 'n boer werken, ergens op het platteland, als huishoudster-intern. Die boer was een verschrikkelijke vieze

stinkerd. Hij stierf van de poen, maar betaalde mijn moeder een karig loontje, ik vond hem meteen al een engerd. Toch was dat de enige mogelijkheid voor mijn moeder om nog aan vreten te komen. Wij hadden daar een kamer en elke morgen vroeg moest mijn moeder de rotzooi opruimen. Die boer was zo'n vieze stinkerige vrek dat hij het verdomde om zijn knecht en mijn moeder genoeg te vreten te geven. Hij stonk en waste nooit z'n poten, als ie 's nachts ging slapen nam ie de boter en de worsten mee, bang dat er wat van gebruikt zou worden, en bewaarde die onder z'n natgezeken bed. Want hij zeek nog in z'n bed ook, en dat verdomde m'n moeder toch mooi op te ruimen, die stinkzooi.

De boer slachtte illegaal varkens, ik ben erbij geweest, wat 'n bloed, dat dampende bloed werd opgevangen in grote schalen en daar werd met rogge bloedworst van gemaakt. Het varken kreeg een klap op z'n schreeuwende en krijsende kop, z'n spiernek werd doorgesneden en toen werd ie in de lengte opengehaald en aan een ladder opgehangen. De ingewanden en rotzooi waren voor de slachter, het beste vlees liet de boer in zijn kamer brengen (een varken nog geen twee uur dood) en wat overbleef moesten de knecht (een hele lieve ouwe man) en de meid maar opvreten.

De knecht, Fritz heette hij, werkte al twintig jaar bij die viezerik. Fritz was al heel, heel oud, had spierwit haar en was altijd heel aardig tegen me. Ik mocht op Bles rijden. Als er moffen kwamen (wanneer de patrouille in het dal kwam, zagen wij ze al een uur van tevoren rondsluipen, dwars door de rogge) werd ik gauw op de hooizolder verstoppt (ik weet nog niet waarom) of moest ik achter de boerderij gaan spelen en werd mijn moeder de patrouille tegemoet gestuurd. Ze moest dan praten met de moffen en hun koffie geven en zeggen dat ze zo arm waren en of ze alsjeblijft-bitte het paard niet mee wilden nemen. En dan kwam de boer ook in z'n onderbroek, dan deed die viezerik of ie zwaar ziek was. Als de moffen weg waren gegaan, heel vriendelijk en zonder wat mee te rauzen, dan wreef die vuile stinkerd zich eens lekker in z'n naar pis stinkende vrekkerige

handjes en lachte in z'n vuistje. En mijn moeder en Fritz kregen nog niet eens 'n kop koffie (die bewaarde hij ook onder z'n bed) want die nam ie weer gauw weg.

Na 'n paar maanden kregen we gewoon niets meer te vreten en als mijn moeder en Fritz de vieze boer daarover onderhielden, gilde en jammerde hij als 'n geslacht varken. Want hij was toch zo arm en medelijden moesten ze hebben. Ik kreeg op 'n keer een klap van die stinkerd en daar kreeg hij zo'n ruzie om met mijn moeder en de knecht dat ie bang geworden zich in zijn kamer verschanste. Mijn moeder ging hem haast met een mes te lijf en de knecht met een hooivork. Af en toe kwam de boer nog wel eens op het land, maar meestal ging hij de hele dag weg naar markten en de stad en zo. Van de gelegenheid gebruik makend braken mijn moeder en Fritz dan zijn deur open en gaptten het vreten weg. Fritz gaf er niets om, maar mijn moeder kon geen hap door de keel krijgen want alles rook naar seik, dus aten wij alleen maar droog brood dat zij bakte en Fritz draaide af en toe 'n kippetje de strot om.

Op 'n morgen was Fritz, de knecht, gestorven. Ik heb toen nog aan z'n bed gezeten. Onkel Fritz was al zo oud, zei m'n moeder, dat het nou afgelopen was voor hem en dat ie nooit meer hoefde te werken en iedere dag zijn potje klaar had staan. De boer verdomde het om Fritz te laten weghalen of te begraven, hij verdomde het ook om het zelf te doen omdat ie te lui en te vrekkerig was, zodat Fritz dagenlang op z'n bed lag te rotten. Ten einde raad groef mijn moeder een groot gat in het veld en zeulde Fritz ernaar toe, gooide hem erin en begroef de lieve oude man. Samen hebben we het graf dichtgegooid en ik heb er zelfs nog dagen achter elkaar een boeket veldbloemen op gelegd. Toen de boer mijn moeder weer eens lastig viel en niet wilde betalen, schold mijn moeder hem uit voor alles wat vies en vuil was en zij aan Nederlandse scheldwoorden kende, spooog hem in het gezicht (dat had ze al 'n paar keer gedaan bij ruzies) en we vertrokken weer naar de stad, naar ons huis.

6

Ons huis was leeggeplunderd en alles was vernield. Van onze schamele, armoedige inboedel was niets meer over. Dat deed de buurt, omdat zij Mamuszka haatten om haar Duits accent, en dachten dat het 'n Duitse was. Zij werd ook vaak op straat uitgescholden voor moffin. Het was een verschrikkelijke thuiskomst, ruiten waren ingeslagen, waardevolle dingen waren weg of kapot en onder de opengesneden fauteuils lagen dode bloederige ratten die elkaar in hun angst aangevallen en verscheurd hadden. Wij wisten dat de buurman, 'n schoenmaker, dat had gedaan, want onze schemerlamp stond in zijn kamer en zijn vrouw en kind liepen in onze kleren. Wij konden er niets tegen doen.

Op zekere dag werden wij opgehaald door de Sicherheitspolizei, in 'n cel gestopt en twee dagen later vervoerd naar Drenthe, naar een of ander kamp. Ik werd steeds beziggehouden door meisjessoldaten die met me speelden, terwijl mijn moeder verhoord werd. In een heel grote cel waar tientallen vrouwen sliepen moest ik naast de brits van mijn moeder op de grond gaan liggen. Duitse soldaten haalden bergen dekens voor mij en ik werd vertroeteld door de hele zaal. Mijn moeder kwamen ze de volgende morgen vroeg halen, en ik schreeuwde om haar. Ik mocht niet mee, maar na een kwartier kwam mijn moeder weer terug met een meneer, die mij toelachte en ik mocht uit de cel. Op het kantoortje van de Duitse rechercheurs kregen we koffie en brood, en de man bleef maar verontschuldigen maken. Ik zag dat mijn moeder gehuild had. Later bleek dat de schoenmaker, die vieze vuile schoft, die rechtgeaarde Nederlandse boef, naar de Sicherheitspolizei is gegaan en heeft gezegd dat mijn moeder een spionne was. Mijn moeder was nu een Russin, en 's nachts ontving zij mannen, Engelsen, Hollanders en Duitsers en daar gaf zij berichten aan door en ook seinde zij berichten over. Per dienstauto (een groengeverfde Mercedes-Benz) werden wij nog dezelfde dag weer naar huis gebracht. Ik kan me nog het gevangenkamp herinneren, met

de grote grijze prikkeldraadomheining, de vier hoge wachttorens en de Blitzmädel die mij 'n lekkere klapzoen gaf.

Af en toe werden wij opgeschrikt door lawaai en gierende vliegtuigen. Overdag ging ik op de binnenplaats in de lucht kijken. Brandende vliegtuigen scheerden laag over de huizen. Ik zag een keer een vliegtuig op geringe hoogte, waar de vlammen vanaf sloegen en waar allerlei mannetjes aan parachutes uitsprongen. De laatste man bleef met zijn voet in de deur haken en hing op zijn kop met zwaaiende armen aan het brandende vliegtuig dat een paar seconden later neerstortte op een paar reeds gebombardeerde huizen. Sieg Heil.

7

De oorlog naderde zijn einde en ik zelf hielp nog mee aan de capitulatie van het Derde Rijk. De geallieerden waren doorgedrongen in de fabrieksstad. De politie werd gevangen genomen, de gevangenen vrijgelaten na langdurige verhoren. De Nederlandse driekleur in top van de vlaggemasten, de geallieerden delen chocolade en rokertjes uit, de vrouwtjes gooien hun rokken omhoog, de bevrijder kruipt erin, maar op enkele punten in de stad houdt de mof stand. Fanatiekelingen die zich niet over willen geven (terwijl Hitler en Goebbels in het nauw, Göring en Himmler en de hele adelaarsstaf al vastzitten, of op de vlucht zijn) en stug door blijven vechten. Voor Führer, Volk und Vaterland. Af en toe knallen ze nog een Kesekopf of Jenk neer, die met te veel en overdadig oranje of zonder spuit over straat loopt. De Nederlandse driekleur gaat weer van de vlaggemast.

Op een morgen vroeg, het is nog stikdonker, horen wij laarzen, stemmen en gebonk in het smalle gangetje van de straat naar de tuin (wij hebben een grote tuin, dát nog wel). We horen Duitse stemmen, commanderende en bijtende stemmen. Moeder sluipt door de kamer en kijkt door het achterraam. De moffen graven zich in en jawel hoor, enkele uren later ligt er in onze tuin tussen de struiken en woekierend

onkruid een complete Duitse mortierstelling (terwijl de bevrijder het hoofdkwartier heeft in het politiebureau, 'n paar straten verder). We krijgen de zenuwen van angst als er aan de achterdeur gebonsd wordt.

Het is al licht aan het worden. We bidden, smeken God om ons van die beesten te bevrijden (waar blijven nou gotverdomme die Amerikanen?). Het schijnt dat de moffen water moeten hebben, want ze trappen de achterdeur in en ik hoor water plenzen en zware laarzen in onze keuken, we liggen in doodsangst. Als ze willen, trappen ze ook zo onze slaapkamerdeur in. Maar ze verdwijnen weer en we horen niets dan stilte. Het is een zondag vandaag en het is bijzonder stil op straat. Af en toe sluipt m'n moeder over de grond naar het raam en kijkt in de tuin. Ze zijn er nog, we liggen muisstil in bed (ik probeer gekke koppen en poppetjes uit het bloemenbehang te halen).

Urenlang liggen we in dezelfde houding van angst en ellende en wachten we op de bevrijder ('ze werken toch wel op zondag, matka?'). In de kamer waar wij liggen zijn twee grote ramen, een ziet uit op de tuin en het andere zit aan de kant van het gangetje, straat naar tuin, en er hangen geen gordijnen voor. Twee grote duidelijke glazen vlakken (zullen we door het raam vluchten, de straat op? Nee dat is te link). De mof kan door het achterraam het gangraam zien. En wij slapen in het midden van de kamer. De mof in de tuin zit behoorlijk stil want we horen niets. Opeens verschijnt er 'n gehelmde figuur voor het gangraam en schrikt kennelijk van ons want hij is bliksem-snel weer verdwenen. Moeder grijpt me vast en ik grijp moeder vast. We horen ijzer langs de muur schrapen en weer verschijnt de helm. Het is 'n Canadees en hij glimlacht. Hij legt z'n vinger op de mond. Dat betekent: stil zijn. Nou dat ben ik wel. Hij maakt ook nog gebaren van liggen blijven, nog lager, we moeten op de grond gaan liggen. Moeder begint te huilen en ik moet naar de wecee. Samen kruipen we naar het achterraam en gaan daar zo plat mogelijk op de vloer liggen...

Opeens, gerinkel en lawaai, de Canadezen stoten met de achterkant van hun mitrailleur onze ruit in en het hele vlak is

opeens vol damp, geratel en soldaten, ze schieten dwars door de ruit waar wij onder liggen op de vijandelijke mortierstelling. En dan zijn ze weer voor het raam weg. Dan horen we de moffen schieten. Kogels, vuurflitsen, kruitnevels vliegen door onze kamer en het is 'n lawaai van jewelste. Ik ga maar vast met m'n kop in m'n armen liggen, dan word ik in ieder geval niet blind geschoten. Aan alle kanten van ons huis wordt er nu op de moffen geschoten en steeds weer springen er soldaten voor het raam en spuiten en ratelen hun munitie over ons heen. Dat duurt zo een paar minuten en dan staan er zelfs in onze kamer soldaten. We worden opzij geschoven en ze schuiven 'n zwaar machinegeweer door het achterraam. We voelen ons bevrijd, de moffen worden van alle kanten omsingeld, en geven zich over. Ik kijk samen met de soldaten uit het raam.

In het heetst van de strijd, onder het aanhoudend spervuur van de Canadezen hadden de moffen willen vluchten. Ze hadden zich een voor een teruggetrokken, achterwaarts en een paar waren in de sluipkuilen gevallen die ik dagen daarvoor gegraven had. Ik had niks te doen en groef in onze tuin bereen sluipkuilen, metersdiepe kuilen met daaroverheen takjes en zand, zodat niemand zag dat er 'n kuil onder zat. Dat deed ik om een sterke jongen te worden en de buurt uit onze tuin te houden.

Een van de moffen moest nog uit de kuil getrokken worden want hij was dood. Ik werd op m'n schouder geklopt door de Canadezen die zeiden dat ik 'n *bik boi* was. Er was water in de kuilen gelopen en je kon zo de moffen aanwijzen die erin gevallen waren. Ze vloekten en tierden als wilde beesten en werden met de handen in de hoogte afgevoerd. Later kwamen ze de lijken halen, de mortier en de geweren en timmerde een Canadees planken voor onze ramen. Voor de rotzooi kregen we een paar voedselpakketten met blikvles en melk.

Ik heb later nog eens de buurman, die struiken uit onze tuin trok, erin laten vallen. Ik stond voor het raam te kijken en tikte hard op het glas. Om ons te treiteren ging ie expres door de struiken baggeren en op de grond stampen. Tot ie in

een berekuil pleurde en schreeuwde als 'n gek. Ik had toen de bodem van de kuil beplant met pijlen, de punt naar boven. Voor de wilde beren, die bleven er dan in vastzitten.

8

Het is een warme lentemiddag (de oorlog is afgelopen) en ik zit in onze woonkamer. Opeens voor de ramen een tiental blauwe uniformen. Mamusz is boven. Ik schrik. Met de kolven van hun machinepistolen slaan ze de ruiten in. Eén klimt naar binnen en opent de deur. Als een gek ren ik om de tafel. Een tiental bs'ers richten hun machinepistolen op mij, lachend en grinnikend. Als een opgejaagde hond ren ik door de kamer, steeds weer gestopt door de lopen van de stens met daarachter de lachende schooiers. Ik ben nog geen vijf jaar. Een man in 'n witte regenjas vraagt waar mijn moeder is en maant de mannen tot kalmte. Moeder is op het lawaai naar beneden gekomen. Ze wordt vastgegrepen door een zestal bs'ers. In haar moeilijk Nederlands vraagt zij wat er aan de hand is. 'Dat zul je wel zien, vuile moffenhoer,' bijten de mannen haar toe, en de man in de regenjas verklaart dat het alleen maar om 'n formaliteit gaat. Zij pakt inderhaast wat kleren bij elkaar en trekt mij mijn schoenen aan. Met machinepistolen in de rug en achter ons een tierende en scheldende massa.

Als wij een paar weken later terugkomen ('alles berust op 'n misverstand') is ons huis andermaal geplunderd. Laden zijn opengehaald, kasten opengebrouwen en er heerst een wanorde. Onze kleren zijn weg, alles is weg. Wij zijn zonder geld. Een joodse familie geeft mijn moeder werk. Twee keer in de week moet zij het huis schoonmaken (de man heeft eczeem en mijn moeder schudt de lakens uit het raam. Een sneeuwbus van opgekrulde velletjes) en op zaterdag moet zij het gas aansteken en het eten klaarmaken.